

Комунікативна поведінка учасників судового дискурсу: стратегії і тактики спілкування

А. В. Просяна

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна

Paper received ; Accepted for publication .

Анотація. Статтю виконано в межах лінгвопрагматичного аналізу судового дискурсу, що передбачало виявлення комунікативних ролей, комунікативних стратегій і тактик учасників судового процесу. Окреслено основні проблеми юридичної лінгвістики та визначено судовий дискурс як об'єкт її дослідження та різновид інституційного дискурсу. Грунтуючись на понятті комунікативної ролі, визначено мовленнєві позиції судді, адвоката, прокурора, підсудного та свідка як основні для судового дискурсу. У межах кожної з ролей простежено реалізацію комунікативних стратегій і тактик, що характеризують поведінку учасників судового процесу. Визначено загальні стратегії судового дискурсу та характерні для відповідних комунікативних ролей. Матеріалом для аналізу слугували українські телевізійні ток-шоу, що відтворюють типові судові засідання реального юридичного дискурсу.

Ключові слова: комунікативна роль, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, судовий дискурс, мовленнєва взаємодія.

Вступ. Активний розвиток прикладного мовознавства зумовлений потребою у використанні результатів лінгвістичних досліджень у суміжних галузях науки та міждисциплінарністю сучасного наукового пізнання. Одним з пріоритетних прикладних напрямів вважаємо юридичну лінгвістику, що почала активно розвиватися в Україні на початку ХХ ст. До актуальних проблем цієї науки належать вивчення мови законодавства, аналіз юридичної терміносистеми, розроблення методики проведення лінгвістичних експертиз та з'ясування специфіки юридичного дискурсу. Саме останній аспект потребує особливої уваги з огляду на потребу створення типології юридичного дискурсу та дослідження комунікативної поведінки його учасників. У межах юридичного дискурсу ми виокремлюємо судовий дискурс, що передбачає використання особливих комунікативних стратегій (далі – КС) і комунікативних тактик (далі – КТ), а також реалізацію відповідних комунікативних ролей (далі – КР) учасників взаємодії. У судовому засіданні кожний з учасників є носієм певної соціальної ролі, що передбачає й специфічну мовленнєву поведінку та прогнозує залучення стратегій, тактик і мовних засобів під час спілкування. Кожна із КР пов'язана із використанням комплексу стратегій тактик, характерних саме для судового дискурсу і відповідної комунікативної позиції. Аналіз цих стратегічних прийомів судового дискурсу і становить актуальність нашого дослідження.

Стислий огляд публікацій з теми. Загальні проблеми юридичної лінгвістики висвітлено в наукових розвідках вітчизняних і зарубіжних дослідників Н. Артикуци, І. Воропаєва, М. Голєва, Т. Губасвої, С. Дорди, Ю. Прадіда та ін., однак це здебільшого питання сутності мови законодавчих текстів і юридичної термінології. Традиційно судовий дискурс слугував об'єктом вивчення фахівців із ораторського мистецтва, тому увагу було зосереджено на риторичних особливостях судових промов (див. праці С. Абрамовича, Л. Введенської, І. Гловацького, І. Мельникова, В. Молдована, Л. Павлової, М. Чикарькової та ін.). Вивчення мовних особливостей судового дискурсу та мовленнєвої поведінки його учасників представлено в наукових працях Т. Дубровської, І. Зюбіної, О. Кобзевої, В. Куковської, Н. Овчинни-

кової, Л. Пономарьової, Г. В. Савчук та ін., але КС і КТ було розглянуто на матеріалі українського судового дискурсу лише фрагментарно.

Мета статті – виявити основні КР, представлені учасниками комунікативної взаємодії в судовому дискурсі та схарактеризувати КС і КТ, притаманні цим КР. Мета зумовила розв'язання таких завдань дослідження: визначити поняття судового дискурсу, КС і КТ; виявити основні КР в судовому дискурсі; визначити КС, реалізовані в межах кожної КР. **Матеріалом** дослідження слугували тексти і відеозаписи українських телевізійних шоу «Сімейний суд» і «Злочин і кара» (2012-2016 роки), що відтворюють хід судового засідання та містять типові промови всіх учасників судового дискурсу. **Методи дослідження** ґрунтуються на лінгвопрагматичному підході до аналізу мовних явищ, що передбачало залучення дискурсивного аналізу (дослідження КР, КС та КТ), лінгвостилістичного і контекстуального аналізу, а також інтенс-аналізу.

Результати та їхнє обговорення. Судовий дискурс потраптовують як різновид юридичного дискурсу, що є вербально-знаковим відображенням процесу комунікації в ході судового процесу і розглядається з огляду на характеристики та інтенції учасників спілкування [4, с. 10]. Однак представлено й інший підхід, згідно з яким судовий дискурс визначають як «різновид функціонального стилю мовлення, що реалізується в судовій сфері спілкування» [10, с. 7]. Л. Пономарьова визначає особливий тип юридичного дискурсу – судово-процесуальний [8], проте вважаємо, це деталізацією основного типу судового дискурсу. О. Доценко зазначає, що судовий дискурс «чітко регламентований екстралінгвістичними чинниками: процесуальним законодавством, рівнем юридично-комунікаційної підготовки і функціями учасників, високим ступенем емоційної напруги, визначеною зацікавленістю учасників судових слухань результатом розгляду кримінальних, цивільних, адміністративних справ тощо» [3, с. 270]. Зважаючи на це, учасники судового дискурсу виконують чітко визначені соціальні ролі, для яких характерна відповідна комунікативна поведінка з визначеним комплексом стратегій і

тактик – моделей комунікативної поведінки, підпорядкованих інтенції мовців, тобто судовий «дискурс є яскравим прикладом статусно орієнтованого спілкування, в якому ролі чітко розподілені і за кожним учасником закріплені функції, визначені нормами інституту правосуддя [2]. Учасниками судового дискурсу «виступають як професіонали (суддя, прокурор, адвокат), так і непрофесіонали (підсудний, присяжні, свідки)» [7, с. 5]. Розглянемо основні КР в судовому дискурсі, детерміновані статусними позиціями мовців.

1. **КР «суддя»** передбачає активну комунікативну позицію мовця: «суддя виконує функцію організатора комунікативного процесу в ході судового процесу» [2]. Суддя визначає порядок судового розгляду, скерованого на повне й об'єктивне дослідження доказів, виявлення обставин, що викривають або виправдовують провину відповідача або обвинувачуваного. О. Кобзєва визначає глобальну КС судді як стратегію управління, а до локальних КС уналежнює КС розпорядження, контролю, опертя на правові норми та посередництва, а також додаткову локальну КС вияву особистого ставлення [6, с. 264]. На нашу думку, для мовленнєвої поведінки судді характерні наступні КС.

1). **КС самопрезентації та презентації**, що значною мірою зумовлена домінуванням етикетної функції спілкування в судовому засіданні: суддя відкриває засідання, керує ним, задає тему і напрямок комунікативної взаємодії: *Вітаю всіх, прошу всіх сідати! Я оголошую склад суду, який буде слухати дану цивільну справу [12]; Я оголошую судові засідання відкритим [14]; Розпочинаємо судові засідання [13].* Організуючи судовий процес, суддя повинен представити всіх учасників судового засідання, оголосити предмет обговорення та виконувати всі ритуальні дії, пов'язані із судовим дискурсом.

2). **КС встановлення об'єктивної істини**, тобто відповідності висновків суду про всі суттєві та юридично значущі обставини події злочину, що мали місце. Істина встановлюється шляхом доведення та за допомогою доказів і аргументів, тому сюди належать діалогічні КТ логічного висновку – опоненти, спираючись на правила формальної логіки, роблять певні висновки, та КТ доведення неспроможності вимог/доказів – використовуючи наявні в суді документи, докази, повністю спростовуються або змінюються вимоги сторін, напр., суддя ставить запитання: *Що Вас змусило із таким важким позовом звернутися до суду? [13]; Ви знали про зустріч, яка відбулася між загиблим та Пінчуком? [15].* О. Іссерс виокремлює діалогічні стратегії як додаткові та вважає, що вони «використовуються для моніторингу теми, ініціативи, ступеня розуміння у процесі спілкування» [5, с. 106], тобто суддя є «модератором» судового дискурсу, оскільки керує діалогом.

3). **КС контрольного підтвердження** використовується учасниками суду або для підтвердження інформації, або для обмірковування наступного питання. Основною КТ в межах цієї стратегії є повтор, напр.: *Я хочу Вас перепитати, згідно цих паперів, я бачу, що умови перебування дитини були поганими. Які вони були на Вашу думку? [13].* Ця КС також належить до діалогових, проте вона скерована не на підтримання діалогу, а на пошук ґрунтовної

аргументації в судовому дискурсі.

4). **КС співробітництва** належить до кооперативних стратегій і передбачає бажання учасників процесу вирішити питання швидко, якщо можливо, зі збереженням стосунків. При цьому ініціатором тут виступає саме суддя, напр.: *Шановний позивач із слів Вашої дружини видно, що Вона Вас кохає, можливо, Ви задумаетесь, щоб зберегти стосунки? [12]; Шановний відповідач, можливо, Ви переоціните свій спосіб життя і одумаетесь? [12].* З цією метою використовують тактики: 1) пропозиції – під час судового процесу суддя має право запропонувати сторонам вирішення конфлікту без участі суду; 2) тактику згоди – суддя консолідує учасників судового засідання у прийнятті одностайних рішень.

5). **КС апеляції до влади** – згідно із Цивільно-процесуальним кодексом України [11], ведення справи повинно відбуватися в певному порядку. Якщо цей порядок порушується, суддя має право перервати будь-якого з учасників суду і повернутися до визначеного за Законом регламенту, напр.: *Так, прохання свідка цілком справедливе, якщо Ви будете заважати допиту, я Вас просто попрошу залишити судову залу, дайте можливість закінчити допит! [15].* Л. Пономарьова виокремлює тактики в межах цієї стратегії: КТ дотримання процесуальних норм, КТ наполегливої рекомендації та КТ полягання виконання дії [9, с. 309–312].

П. **КР «адвокат»**. Мовлення адвоката насамперед адресоване професійним учасникам процесу і тільки потім орієнтоване на інших присутніх. Тип спілкування під час процесу – діловий, професійний, тому характеризується «інформаційною завантаженістю» мовлення адвокати. Основна стратегія адвоката полягає в тому, щоб повідомити суду за мінімально необхідний час можливо більшу кількість важливої інформації про матеріали судового слідства та зосередити увагу суддів на власній версії справи, на способі її розуміння, найбільш слушному для підсудного, зробити відповідний підхід домінантним у формуванні внутрішнього переконання суду [1, с. 141].

КС раціональної аргументації передбачає звернення до фактів, текстів законів, думок експертів тощо, тобто до тих чинників, що переконують у невинності підзахисного на рівні раціонального сприйняття інформації, напр.: *Ваша честь, я хочу Вам надати для ознайомлення ось який документ – шлюбний договір, у цьому шлюбному договорі зазначено, що моя клієнтка на час моменту укладання шлюбного договору із позивачем, повністю відмовилася від усіх матеріальних благ, тобто після розлучення вона не отримує нічого [12].* Для реалізації цієї КС використовують наведення документів, цитування законів, подання експертних висновків (або їх спростування), тобто адвокат дається до КТ прямих доказів, верифікації та підтвердження, напр.: *Я хочу надати критичні сумніви цій довідці, коли годують грудьми дитину, то медична експертиза не може визначити скільки білка не вистачає дитині! [13]; ...ось роздруковка від інтернет-провайдерів, листування підсудної щодо у її спілкувань в день скоєння злочину. Із цього видно, що в цей день на сайт, де можна придбати соляну кислоту, моя*

підзахисна не навідувала [14]. Адвокат повинен спиратися на фактичну інформацію та підтверджувати свої висновки переконливими аргументами. **КС емоційної аргументації** скерована на емоційний вплив на суддю і присутніх, тому передбачає звернення до таких доказів, що мають характер прикладів, ілюстрацій, порівнянь, тобто тих аргументів, що впливають на емоції присутніх, напр.: *...клієнтка намагається зберегти цей шлюб, він для неї є важливим, вона кохає свого чоловіка, а всі ті звинувачення, щодо зради своєму чоловікові, вона, вважає необдуманними...* [12]; *...сьогодні я представляю досить складну родину для соціального сприйняття. Ця сім'я відрізняється тим, що повноправним членом цієї родини являється Бог* [13]. Зважаючи на це, адвокат апелює до моралі, чесності, справедливості тощо, тобто тих понять, що не вимірюються раціональними способами. Загалом мовленнєва поведінка адвоката підпорядкована меті переконання в невинності підзахисного, що спирається на принципи логічного доведення, метою якого є отримання істини, так і загальної аргументації, скерованої виключно на переконання у власній думці.

III. **КР «прокурор»**. Прокурор також є одним із суб'єктів судового дискурсу, він формулює вини підсудного та надає докази на підтвердження своїх висновків. Основні КС державних обвинувачів реалізують стратегії, скеровані на одержання достовірних показань від учасників процесу, а також на доведення провини обвинуваченого/підсудного. **КС допиту** має діалогічний характер, проте характеризується агресивністю та нетолерантністю, тобто прокурор намагається побудувати діалог у такий спосіб, щоб знайти докази вини підсудного. Зважаючи на це, цій КР притаманний певний тиск на співрозмовника, напр.: *На майці, яка була на Вас, ми знайшли кров, яка належить загиблому, що Ви на цей факт нам скажете?* [15], а також критичне ставлення до заяв інших учасників судового процесу, напр.: *Тобто вона все вигадала? Із чого такі однозначні висновки?* [12]. Прокурор у межах цієї КС звертається виключно до звинуваченого і свідків, щоб переконати суддю і всіх присутніх у своїй позиції. **КС звинувачення** здебільшого адресована судді та скерована на те, щоб переконати його у провині підсудного. У межах цієї КС використовують КТ аргументативного характеру, переважно пов'язані із раціональною аргументацією, напр.: *Ваша честь, я хочу надати Вам висновок служби в справах дітей, щодо місця проживання дитини. Відзначено загальне: бруд, антисанітарія, дитина не отримувала належного харчування* [13]. Основною метою прокурора є саме звинувачення, тому він використовує не лише кооперативні, а й конфліктні КС, що передбачає залучення емоційно-експресивної та оцінної лексики, питальних і спонукальних синтаксичних конструцій із нанизуванням речень подібної структури, заперечення тверджень інших учасників судового дискурсу тощо.

IV. **КР підсудний/обвинувачений** переважно займає позицію мотивації власних вчинків та виправдовування, за певних умов це і визнання власної провини. У межах діалогічної взаємодії ця КР від-

повідає позиції адресата, який відповідає на поставлені питання, проте не є ініціатором спілкування. Окремі репліки монологічного характеру підпорядковані **КС самопрезентації**, що зумовлена потребою представлення в суді, напр.: *Петрова Марія Андріївна, 1985 року народження, народилася в місті Чернігів, виховувалась в дитячому будинку...* [14]. При цьому мовець лише відповідає на питання і вимоги носіїв інших КР – учасників судового дискурсу. **КС визнання/невизнання** провини зумовлена активною позицією підсудного, що виступає тут не лише як учасник діалогу, а й як активний мовець, напр.: *Да, я визнаю себе винною. Я із потерпілою особисто не знайома, я бачила її на фото* [14]; *Ні, я вини не визнаю свою, да, я дійсно був 25 травня в нього дома, але це ж не означає, що я його вбив, ми поговорили та спокійно розійшлися* [15]. Більшість реплік-реакцій звинуваченого мають фактичний або аргументативний характер, напр.: *Да, ми живемо бідно, у нас грошей не багато, але я, вважаю, що дитина жила нормально, ну як в бідній сім'ї: чим могли, тим його й забезпечували* [13]; *Я завжди тебе щиро кохала, мені не потрібно твоїх грошей, ти сам це прекрасно знаєш* [12]; *Я не хотіла, але вони сказали, що дитина має служити Богу* [13]. Цим стратегіям характерні такі тактики: емоційного впливу, симпатії та компліментів, емоційної оцінки тощо. Звинувачений намагається не лише пояснити свою позицію та дії в судді, а й вплинути на учасників судового процесу з метою переконання у власній правоті або невинності.

V. **КР «свідок»** також передбачає позицію адресата в діалогічній взаємодії, проте тут КС орієнтовані на подання фактичної інформації і необхідних доказів, тому ми їх визначаємо як **мотиваційні** та **аргументативні**, напр.: *Едуард одразу планував розлучитися із Антоніною. Він обручку ніколи не носив, до дружини ставився як до рабині, домогосподарки* [12]. Свідки насамперед використовують **КС самопрезентації**, напр.: *Добрий день! Я, Вознюк Ірина Яківна, 1968 року народження, проживаю в місті Донецьк, маю власне ательє, колишня дружина позивача* [12], оскільки повинні відповідно до регламенту назвати себе. Крім того, свідки переважно є незацікавленими особами в судовому процесі, їх залучають для підтвердження аргументів одного з активних суб'єктів судового дискурсу – судді або адвоката, напр.: *25 березня, приблизно о 18.00, у відділення постушила дитина, приблизно двох років, хлопчик, в дуже поганому стані, імені у дитини не було, на сьогодні доглядає в лікарні його бабуся із дідусем, всі фінансові питання теж на них* [13], хоч можливі випадки й таких комунікативних позицій, що підтверджують позицію інших учасників судового дискурсу з відповідними оцінками твердженнями. Загалом КР свідка є реалізацією позиції прямого адресата та реалізацією аргументативної стратегії.

Висновки. Судовий дискурс як різновид юридичного дискурсу представлений основними комунікативними ролями адресантного типу (суддя, адвокат, прокурор) та адресатного типу (підсудний/обвинувачений та свідок). Діалогічна взаємодія, характерна для судового дискурсу, визначає й загальні КС, якими послуговуються всі учасники – КС самопре-

зентації, аргументативності та переконання. Для окремих Кр характерно використання КС звинувачення,

захисту та виправдовування, що залежить від конкретної КР.

ЛІТЕРАТУРА

1. Володина С. И. Психологические и этические особенности защитительной речи / С. И. Володина // Основы государства и права. – 2002. – № 3. – С. 65–72.
2. Дорда С. Національно-культурна специфіка судового дискурсу Англії та Уельсу / С. В. Дорда // Правовий вісник Української академії банківської справи : [науково-практичний журнал]. – 2012. – № 1 (6). – Електронний ресурс. – Режим доступу до статті: http://lib.uabs.edu.ua/library/P_Visnik/Numbers/1_6_2012/06_01_03.pdf
3. Доценко О. Л. Жанрова специфіка українського судового дискурсу / Л. О. Доценко // Мовні і концептуальні картини світу : [зб. наук. праць]. – 2008. – Вип. 24. – Ч. 1. – С. 269–280.
4. Дубровская Т. В. Судебный дискурс : речевое поведение судьи : автореф. дис. д. філол. наук : спец. 10.02.01 – русский язык / Т. В. Дубровская. – Саратов, 2010. – 39 с.
5. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи : монография / О. С. Иссерс. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 288 с.
6. Кобзева О. О. Метакомунікативна стратегія у мовленні судді в американському судовому дискурсі / О. О. Кобзева // Вісник Житомирського державного університету. – 2014. – Вип. 5 (77). Філологічні науки. – С. 264–268. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://visnyk.zu.edu.ua/Articles/77/46.pdf>
7. Куковська В. І. Комунікативно-синтаксичні засоби забезпечення успішності сучасної американської захисної промови : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня к. філол. н. : спец. 10.02.04 – германські мови / В. І. Куковська. – Чернівці, 2016. – 20 с.
8. Пономарьова Л. В. Судово-процесуальний дискурс як різновид інституційного дискурсу / Л. В. Пономарьова // Функциональная лингвистика : [зб. наук. праць]. – 2010. – № 2. – С. 166–168. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/flin/2010_2/Ponomareva.pdf
9. Пономарьова Л. Стратегії і тактики мовлення судді в судово-процесуальному дискурсі / Л. Пономарьова // Теоретична і дидактична філологія. – 2010. – № 8. – С. 309–312.
10. Савчук Г. В. Інтонаційна організація судового дискурсу (експериментально-фонетичне дослідження) : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня к. філол. н. : спец. 10.02.15 – загальне мовознавство / Г. В. Савчук. – Донецьк, 2009. – 22 с.
11. Цивільний процесуальний кодекс України. – Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 40–41, 42.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

12. Український сімейний суд – 58 серія / Телеканал «Інтер». – Режим доступу до програми: <https://www.youtube.com/watch?v=hYAEhAS1SF4>.
13. Український сімейний суд – 6 серія / Телеканал «Інтер». – Режим доступу до програми: https://www.youtube.com/watch?v=zA_12hIdJKM.
14. Судові справи «Злочин і кара» : Серія «Помста акторці». – Режим доступу до програми: <https://www.youtube.com/watch?v=6erOT2oCbb0>.
15. Кримінальні справи «Клубні розборки» / Телеканал «НТБ». – Режим доступу до програми: <https://www.youtube.com/watch?v=6erOT2oCbb0>

REFERENCE

1. Volodina S. I. Psychological and ethical features of defense speech / S. I. Volodina // Basics of State and Law. – 2002. – № 3. – P. 65–72.
2. Dorda S. National-cultural specificity judicial discourse England and Wales / S. Dorda // Legal Gazette Ukrainian Academy of Banking [scientific journal]. – 2012. – № 1 (6). – [Electronic resource]. - Access to the article: http://lib.uabs.edu.ua/library/P_Visnik/Numbers/1_6_2012/06_01_03.pdf
3. Dotsenko O. L. Genre specific Ukrainian judicial discourse / L. Dotsenko // Language and conceptual world view : [coll. science works]. – 2008. – № 24. – Part 1. – P. 269–280.
4. Dubrovskaya T. Judicial discourse : verbal behavior of the judge : Abstract dissertation / T. Dubrovskaya. – Saratov, 2010. – 39 p.
5. Issers O. S. Communicative strategy and tactics of the Russian language / O. S. Issers. – Moscow : LKI, 2008. – 288 p.
6. Kobzeva A. A Purpose of communication strategy in speech the judge in the American judicial discourse / A. Kobzeva // Vestnik Zhytomyr State University. – 2014 – Vol. 5 (77). Philology. – P. 264–268. – Electronic resource. – Access to the article: <http://visnyk.zu.edu.ua/Articles/77/46.pdf>
7. Kukovska V. I. Communicative syntax means of ensuring the success of American defense speech : Abstract dissertation / V. I. Kukovska. – Chernivtsi, 2016. – 20 p.
8. Ponomareva L. V. Judicial Procedure discourse as a kind of institutional discourse / L. V. Ponomareva // Funktsionalnaya lnhvystyka : [coll. science works]. – 2010. – № 2. – P. 166–168. – [Electronic resource]. – Access to the article: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/flin/2010_2/Ponomareva.pdf
9. Ponomareva L. V. Strategies and tactics broadcasting judges in judicial and procedural discourse / L. Ponomareva // Theoretical and didactic philology. – 2010. – № 8. – P. 309–312.
10. Savchuk G. Intonation organization of judicial discourse (experimentally-phonetic research): Abstract dissertation / G. V. Savchuk. – Donetsk, 2009. – 22 p.
11. Civil Procedure Code of Ukraine. – Supreme Council. – 2004. –№ 40–41, 42.

Communicative behavior of the participants of judicial discourse, communication strategies and tactics

Prosyana A. V.

Abstract. The article made within lingualpragmatic analysis of judicial discourse, which involved identifying the roles of communication, communication strategies and tactics of the trial participants. It outlined the main problems of legal linguistics and defined the judicial discourse as the object of her research and a variety of institutional discourse Based on the concept of communicative roles, defined position speech judge, lawyer, prosecutor, defendant and witness as key to legal discourse. Within each of the roles the implementation of communication strategies and tactics that characterize the behavior of the trial. Was investigated the general strategy of judicial discourse and communication are characteristic to the respective roles. Ukrainian television talk shows, reflecting the typical hearings of real legal discourse as the material for analysis.

Keywords: *communicative role, communicative strategy, communicative tactics, legal discourse, speech interaction.*

Коммуникативное поведение участников судебного дискурса: стратегии и тактики общения

А. В. Просяна

Аннотация. Статья выполнена в рамках лингвопрагматического анализа судебного дискурса, что предусматривало определение коммуникативных ролей, коммуникативных стратегий и тактик участников судебного процесса. Очерчены основные проблемы юридической лингвистики и определен судебный дискурс как объект ее исследования и разновидность институционального дискурса. Основываясь на понятии коммуникативной роли, определены речевые позиции судьи, адвоката, прокурора, подсудимого и свидетеля как основные для судебного дискурса. В рамках каждой из ролей прослежена реализация коммуникативных стратегий и тактик, характеризующих речевое поведение участников судебного процесса. Определены общие стратегии судебного дискурса и характерные для соответствующих коммуникативных ролей. Материалом для анализа послужили украинские телевизионные ток-шоу, отражающие типичные судебные заседания реального юридического дискурса.

Ключевые слова: коммуникативная роль, коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика, судебный дискурс, речевое взаимодействие.